

Mezey László Miklós

Hősök kapuja

Boldog volt.

De hát ki nem boldog, ha huszonegy éves főiskolás fiatalember?!

Lendületes léptekkel igyekezett a villamosmegállótól, a Hősök kapuja alatt, az Április 4-e sugárút elején álló tanárképző főiskola masszív, sárga tömbként magasodó épülete felé. A tavaszi napfényben ragyogón csillámlott az Aradi vértanúk terén a díszmedence vize, harsogón zöld volt a májusi fű, virágillat lengedezett a sugárút torkolatának gyér autóforgalma fölött. És ebben a pompás, pezsdült, biztató tavaszban még a lányok is szebbek, üdőbbek, lebbenőbbek és kívánatosabbak voltak, mint máskor.

Boldog volt.

Boldog fiatalemberként úgy érezte, előtte az élet. Élete minden jövődő dolga úgy képzett föl előtte, mint nyitott lehetőség. Gyakran gondolt arra, még bármi lehet belőle. Szívesen eljátszott a gondolattal, mi is válik majd belőle. Elképzelte magát, mondjuk, húsz év múlva. Nos, igen, akkoriban már negyven fölötti, őszülő halántékú, tekintélyes férfi lesz, több kitűnő könyv megbecsült szerzője, ismerni fogják a nevét, neves irodalomtörténészként tartják számon, sőt az is lehet, hogy jó nevű prózaíró lesz, akinek néhány elbeszélése már a középiskolák tantervében is szerepel ajánlott olvasmányként.

Látta magát, ahogy könyvekkel zsúfolt dolgozószobájában ül az írógépe előtt, kezében cigaretta füstöl, elnéz az írógép fölött, tekintete elréved a könyvespolc sorainak színes foltjain, és jobbnál jobb gondolatok zúdulnak elő az agyából. Beleszív a cigarettába, kitámasztja a hamutartó oldalán, és gépelni kezd, most születik az új elbeszélése. Már teli van csikkkel a hamutartó, már keserű a szája a dohányfüsttől, már belesajdult a feje, de kész a mű. Elkészült az új novella, amely rövidesen napvilágot lát az egyik mértékadó irodalmi folyóiratban. Abban a lapban, amit országszerte olvasnak, amelyre minden magára adó értelmiségi előfizet. Ismerik a nevét, becsülik a tehetségét, szavának súlya van, még az írószövetségben is, ahol egyébként a prózai szakosztály titkára. A múlt héten fényképes interjú jelent meg vele az egyik kulturális hetilapban, ahol nemrégiben kiadott kötetéről kellett beszélnie.

Boldog volt.

Boldog volt, hiszen maga mellett tudhatott egy lányt, akivel kéz a kézben sétáltak a Tisza partján, akivel együtt ültek a múzeum előtti park padján, és nézték

a színes reflektorokkal megvilágított szökőkút magasba lövellő vízsugarát. Este moziba mentek, vagy valamelyik olcsó kisvendéglőben vacsoráztak, ott, ahol háziasan főztek, ahol ismerősökkel, évfolyamtársakkal mindig lehetett találkozni. Ilyenkor aztán egy-egy pohár bor, korsó sör mellett hajnalig beszélgettek. Nem akarták megváltani a világot, csupán tisztázni akarták egymás előtt önnön nézeteiket. Ezek a hajnali derengésbe nyúló intellektuális viták ugyanis leginkább arra voltak jók, hogy a maguk számára fogalmazzák meg hitvallásukat az emberről, a humanizmusról, az erkölcsről, politikáról, társadalmi rendszerekről, és persze az irodalomról, filmről, művészetekről. Ő az asztalon fogta a lány kezét, úgy magyarázott a társaságnak. A lány csaknem rajongó szemekkel nézett föl rá, úgy követte okos érvelését, körültekintő okfejtését. Sokat és sokszor vitáztak ezeken az éjszakai összejöveteleken, de csak ritkán indulatosan. Érv érveléssel ütközött, és az asztaltársaság minden tagja ügyelt arra, hogy emberségében sohase bántsa meg a másikat, csak a nézeteit cáfolja. De még a hevesebb viták után is, az immár kelő nap fényében fürdő utcán a legnagyobb barátsággal váltak el.

Aztán az álmosan pislogó lánnyal az oldalán elindultak valamelyikük albérlete felé.

Diákszerelem volt az övék, de évek óta tartó, kipróbált, megbízható kapcsolatot. Igazi társai voltak egymásnak. Olyanok, akik nemcsak egymásra néznek, de együtt néznek előre, a közös cél felé.

Boldog volt.

Boldog volt ebben a Tisza-parti városban. A felvételi vizsga előtt sohasem járt itt, de amikor ide költözött – a földes utcácskában levő kertes házba, albérletébe –, rögtön megkedvelte a várost. Főleg azért, mert pont akkora volt, ami neki megfelelt. Elég nagy volt ahhoz, hogy mindent megtaláljon itt, ami a civilizált, sőt értelmiségi életformához kell, de elég kicsi volt ahhoz, hogy átláthatónak, emberléptékűnek érezze. Egyszerre nyújtotta az élénk nagyváros és a nyugalmas kisváros benyomását. Ha akarta, „elveszett” benne, ha akarta, számos ismerőssel találkozhatott. Egyszóval emberközeli, emberarcú város volt. Onnan is tudta ezt, hogy hamar kialakultak a törzshelyei, így a biztróban az ismerős pénztárosnő még hitelt is adott a legközelebbi ösztöndíjosztásig. De ismerős volt a sarki bolt fehér főkötős, terebélyes kiszolgálónője, a nagy könyvtár fekete hajú könyvtárosnője. Hamar otthon érezte magát, hiszen ismerőssé vált minden: az utcák képe, a zörgő sárga villamosok, a jó paprikás-fűszeres ételek és még az emberek ő-zó tájszólása is.

Régies volt a város, de nem ódon. Soha nem érezte magát úgy, mint aki műemlékek között fészeng, de itt nem voltak szürke beton lakótelepek sem. Az egész város, amely a nagy árvíz után, az 1800-as évek végén épült újjá, olyan századfordulós hangulatú volt. Minden-minden őrizte a XIX. század végének, a XX. század elejének architektúráját, formavilágát. Még a nagy könyvtárban is ugyanazokon a polcokon keresgélte a kézikönyvek között, amelyhez egykor Móra Ferenc igazgató úr támaszkodott fehér öltönyében.

Meg aztán a parkok, a pázsitos terek, a gondozott virágágyások, a Tisza-part sétánya, a múzeum előtti hatalmas szökőkút impozáns vízoszlopa – mind-mind

üde, derűs színfoltok a város belsejében! Jó volt sétálni a régi házak közén, a parkokban, a korzón, ahol tavaszi estéken megvilágították a nyíló virágú tulipánfákat, ahol a sötétben a vízköpők csobogását hozta a langyos szél.

Boldog volt.

Boldog volt, mert tudatában volt saját boldogságának. Nem engedte, hogy a napi nyugók, apró-cseprő gondok elvegyék a kedvét, megrontsák szinte harsogó örömét, azt a kicsattanó kedvet, amely minden reggel eltöltötte, és még újabb reményekre sarkallta. Sokszor kevés volt a pénze, olykor bosszúság érte, például, ha az orra előtt vitték el a könyvtárból a sürgősen elolvasandó könyvet, vagy ha indulás előtt elszakadt a cipőfűzője. De nem sokáig bosszankodott. Boldogította a tudat, hogy itt és most éli élete legszebb, leggondtalanabb éveit. És hogy még minden előtte áll.

Önálló volt, a maga életét élte. Tudta, mit akar, és tudta, hogy ez a város megadja számára a két nagy kincset, a tudást és a szerelmet. Ráadásul nem kellett erőlködni egyikért sem, mindegyik szinte magától jött. Könnyen tanult, szinte száguldott az ismeretszerzés útján. Mohón olvasta a szakirodalmat, jeles évfolyamdolgozatokat írt, vizsgáit szinte a kisujjából rázta ki. Irodalmi próbálkozásait is dicsérőleg fogadták. Tagja volt a tudományos diákkörnek, egy dolgozata különdíjat kapott az országos konferencián. Több tanszéken is úgy tekintettek rá, mint a szakma reménységére.

No, és a szerelem, a férfiboldogság netovábbja! Társa szép volt, csinos, kedves, és fölnézett rá. A lány megérezte benne a többre hivatott embert. Tudta, hogy párja nem egy vidéki általános iskolában fogja a nebulókat okítani. Tudta, hogy egy jövődó ismert alkotóval köti össze az életét, aki elfoglalt ember lesz, de aki mellett biztonságban tudhatja magát. Valószínűleg nem lesz izgalmas az életük, de kiegyensúlyozott mindenképpen.

A lány fölnézett rá, és ez így volt természetes. Sokat beszélgettek tanulmányiokról, a tudományokról és a művészetekről, de legtöbbet közös jövőjükéről. Arról, hogy a lány valószínűleg tanítani fog, a „férje” könyveket ír, gyermekeik születnek, és majd tisztos körülmények között élnek le az életüket – egymás mellett.

Boldog volt.

Boldogan lépkedett a villamosmegállótól, a Hősök kapuja alatt. A hatalmas sűrű épület utca fölötti boltozatos átjáróját két oldalról egy-egy hatalmas katonaszobor őrizte. Innét indult kifelé, a pályaudvar felé az Április 4-e sugárút. Itt csattogott át a boltív alatt az 1-es villamos, itt siettek, vagy épp andalogtak a főiskola diákjai. A Hősök kapuja, ez a monumentális, talán kissé komornak tetsző építmény biztos pont volt az életében. Ide érkezett minden reggel, innét indult minden délután.

A kapu alatt orrába csapott az egyetemi menza kelkáposztafőzelék szaga, és mindjárt az illatfelhő után következett a főiskola sárga épülettömbje. Vele szemben, a sugárút túloldalán, volt az egyik törzshelyük, a diákbisztró, amit mindenki csak „tanszéknek” hívott, hiszen lehetetlen volt úgy betérni ide, hogy ne találkozott volna évfolyam- és csoporttársaival. Igazi találko-

zó- és beszélgetőhely volt ez a bisztró a sugárút és a Partizán utca sarkán. Biztonságot, sőt otthonosságot sugárzott. A sütőolaj és a fröccs savanykás szaga lengte be az örökké meleg helyiséget, a székek vaslábai csikorogtak a kövön, amikor valaki maga alá húzta a kemény ülőalkalmatosságot, hogy elfogyasszon egy főzeléket feltéttel, egy gulyást vagy rántott szeletet hasáburgonyával és káposztasalátával, no meg egy kisfröccsel. Néhány forintért kitűnően meg lehetett ebédelni. És amikor a háromszögletű, vajszerű műanyag tálcán a vendég visszavitte az üres tányérokat, elő lehetett venni a jegyzeteket, füzeteket, és egy kávé mellett órákig lehetett olvasni, tanulni, aztán az odatelepedővel eszmét cserélni. Innen sosem utálták ki a keveset fogyasztó, vékonypénzű diákok.

Most csak egy pillantást vetett a megszokás bizalmát, nyugalmát sugárzó bisztró ajtajára, már ott is volt a főiskola kapujában. Lenyomta a nehéz kilincset, és szaporán vette a lépcsőket, hiszen rögtön kezdődik az irodalomtörténet-előadás. Ezen a szép, tavaszi reggelen, ezen a derűs, napsütéses napon Az ember tragédiáját fogja elemezni az adjunktus, a maga lendületes, mégis kissé körülményes, olykor túlbeszélő modorában.

Kettesével vette a lépcsőfokokat, úgy sietett föl az első emeletre. Jobbra-balra köszönt az ismerősöknek. Itt, akár a szemben levő bisztróban, folyton ismerősökhöz botlott, hiszen ez volt a főépület, órákon kívül is mindenki ide, a tanulmányi osztályra járt ügyes-bajos dolgait intézni.

Benyitott a még zibongó előadóterembe, helyet keresve szétnézett. Szeretett középtájon ülni, se nem az első sorokban, se nem a hátsó padokban. Itt nem kellett stréber módjára csüggeni a tanár ajkán, de nem is zavarta a figyelésben a hátsó sorokban óra alatt is zavartalanul folyó „társadalmi élet”, a duruzsoló „kaszinózás”. A középső sorokban az ember a maga tempója szerint követhette az előadást, jegyzetelhetett, vagy épp melázhatott.

Helyet keresett, rámosolygott a mellette ülőre, táskájából elővette a spirálfüzetet, töltőtollát. Aztán kitette a padra az irodalmi hetilap friss számát, amelyet idejövet a villamoson kezdett olvasni. Arra gondolt, ha a tanár néhány percet késik, épp be tudja fejezni azt a szellemes tévékritikát, amelyen olyan jóízűen derült a döcögő villamoson.

Nem volt szerencséje. Hallotta, amint fölcsapódtak a padok ülőkéi, tehát mindenki fölállt. A tanár – magas, ősz hajú, idősen is jó kiállítású férfi – föllépett a katedrára, letette vaskos jegyzetömbjét, előhúzott egy ív papírt és elkezdett névsort olvasni. Aztán megkezdődött az előadás, és pedig „Ellentétek és párhuzamok Az ember tragédiájában” címmel.

Kinyitotta a spirálfüzetet, lecsavarta a töltőtoll kupakját, fölírta a lap sarkába a dátumot, a címet, és jegyzetelni kezdett.

*

Véget ért az előadás, a többiekkel együtt ő is szedelőzködött. Az előadóterem éppen kinyíló ajtajában föltűnt a tanulmányi osztály vezetőjének őszes, ám göndör fürtű feje. Őt szólította, jó hangosan. A vézna, kis emberkének öblös hangja volt, szinte visszhangzott a neve a padok és a mennyezett között.

Első reflexe a csodálkozás volt: mit akarhat tőle a tanulmányi osztály vezetője?! Nem emlékezett arra, hogy valaha bárkit is személyesen az osztályvezető keresett volna. Ha elintézetlen ügy volt, vagy a delikvens ment a tanulmányi osztályra, ahol egy adminisztrátorral mindent elrendezett, vagy a tanulócsoporthoz közülni való vezetője intézkedett.

Mi történhetett, hogy maga a nagy hatalmú osztályvezető keresi? – Mit akarhat? – kérdezte magától újra és újra, miközben felemelte a karját, jelezvén, hogy itt van a teremben. Odalépett az osztályvezetőhöz, aki nyomban sarkon fordult, és együtt elindultak a harmadik emeletre, ahol a tanulmányi osztály irodáinak ajtói nyíltak. A vézna, kis göndör nem szólt semmit, közömbös arccal ment fölfelé a lépcsőn. – Mi a fenét akarhat? – most már nem csodálkozott, inkább ijedt volt.

A göndör egy ajtóra mutatott, és csak annyit mondott: – Itt várják magát – azzal elment a saját szobája felé.

Lenyomta a kilincset, belépett a szobába. Azelőtt sosem járt itt. Kopott kis iroda volt, két üres íróasztallal, egy láthatóan üres irattartó szekrénnel és néhány székel. Se telefonkészülék, se írógép, semmi sem volt az asztalokon, egy papírlap sem. Olyan volt ez a kopár szoba, mint valami használaton kívüli helyiség. Még az ablak üvege is homályos, esőfoltos volt.

A két asztal mögött egy-egy férfi ült. Jobbra egy köpcös, erősen kopaszodó, öltönyös-nyakkendő, aki lassan fölállt, kezét nyújtott és megmondta a nevét. Aztán hozzátette: őrnagy. Az ablak előtti asztalnál, némi ellenfényben, egy pelyhedző bajuszú fiatalember foglalt helyet, ő is bemutatkozott. És azt mondta, hogy főhadnagy.

– Aha – gondolta, és ő is megmondta a nevét, noha nyilvánvaló, hogy „ezek” nagyon is jól tudják, ki ő.

A kopasz köpcös állva maradt, kijött az íróasztal mögül és helyet kínált. Ekkor vette észre, hogy a bejárat mellett, szinte neki főnntartva, is áll egy kényelmetlen faszék. Leült, és tekintetével követte az őrnagyot, aki ide-oda lépkedve, kissé vontatottan, hatásszüneteket tartva beszélni kezdett. Először a születési adatai felől kérdezte, majd hirtelen váltással az édesapjáról mondott valamit. Hogy ők tudják, annak idején az apja katonatiszt volt, de 1957-ben nem írta alá a tiszti hűségnyilatkozatot, és rövidesen le is szerelték.

– Aha – gondolta újra. Agya lassan ocsúdott a félelem okozta dermedt bénultságból. – Aha, de hogy jön ez ide? Akkor én négy-öt éves voltam.

Az őrnagy, mintha csak hirtelen jutna eszébe, arról kezdett érdeklődni, hogy egy éve mi is történt március 15-én a Klauzál téri Kossuth-szobornál. Mert, ugye, ott volt akkor a téren, amikor az egyetemisták és a főiskolások koszorúztak és elénekelték a Himnuszt?

Emlékezett az egy évvel ezelőtti napsütéses ünnepre. Ő nem volt tagja a koszorúzó csoportjának, szinte véletlenül járt arra, a párjával sétáltak, élvezték a kora tavaszi verőfényt, és ha már arra jártak, megnézték, mi történik a szobornál. És bár megható volt az ünnepélyes pillanat, inkább a sarkon álló, onnan figyelő bőrzakós nyomozókon nevetett magában. Valaki fölolvasta a tizenkét pontot, másvalaki elszavalta a Nemzeti dalt, aztán halkán, először csaknem dúdolva fülhangzott a Himnusz, majd egyre erőteljesebben, egyre visszhangosabban zengtek a sorok. A „Balsors, akit régen tép”-nél már harsogott a sokadalom. A megható

dallam visszhangzott a magas házak közén. Vigyázzban állt, de a szeme sarkából figyelte, mit csinálnak a cukrászda üvegportálja előtt leskelődő bőrzakások.

Az őrnagy jelentőségteljesen nézett rá, mintha azt akarta volna érzékeltetni, ő is ott volt azon a napsütéses ünnepen, a Klauzál téren. – Nincs értelme tagadni, ezek úgyis tudják, hogy ott voltunk – gondolta.

– Ott voltam a téren, de nem koszorúztam.

– De énekelte a Himnuszt?

– Nem, csak álltam – felelte. És vigyázzban álltam – tette hozzá magában.

Most a fiatal főhadnagy szólalt meg, tegezve kérdezte:

– Ismered a koszorúzókat, ugye?

Persze, hogy ismerte. De ezt is fölösleges tagadni, ezek úgyis mindent tudnak.

– Egyet-kettőt látásból ismerek – nyögte ki.

Várta, hogy megkérdezik, ki az az egy-kettő, de nem kérdezték meg. Ismét az őrnagy beszélt. Hosszú előadást tartott arról, hogy amikor ő néhány évvel ezelőtt katona volt, az egyetemisták és főiskolások századánál kik „politizáltak”, kik méltatlankodtak a szovjet csapatok magyarországi jelenléte miatt – így mondta: „jelenléte” –, kik nevettek a Varsói Szerződésen... Az őrnagy hosszan beszélt. Elképesztően apró részleteket tudott mindenről. Pontosán földézte esti beszélgetéseiket a kintinban, amely arról folyt, hogy milyen röhejes a NATO-t durva agresszornak nevezni, a Varsói Szerződés hadseregeit pedig a béke kegyes őrzőinek. Ha nem volna a Varsói Szerződés, már régen lerohant volna bennünket a Nyugat, így azonban csak kölcsönöket adott... – nevettek hajdanában abban a dél-alföldi laktanyában.

– Ezek tényleg mindent tudnak – hüledezett.

Az őrnagy újabb és újabb részletekkel szolgált a hajdani eseményekről. Aztán hirtelen fordított a szón, és arról kezdett beszélni, hogy a Szőlőfürt nevű borozóban miről is cseréltek eszmét néhány hete.

– Ki is volt az, aki a szocializmust elpuskázott lehetőségnek nevezte? – állt meg és fordult felé hirtelen az addig le-föl járkáló őrnagy.

– Már nem emlékszem – nyelt egy szárazat.

A pelyhedző bajuszú főhadnagy barátkozós, bizalmaskodó hangon kérdezte: – Arra csak emlékszel, kik voltak akkor ott, a Szőlőfürtben?

– Ezek úgyis mindent tudnak – morfondírozott magában, miközben zúgni kezdett a füle és elszorult a torka. Mi lenne, ha mostantól egy szót se szólának? Csak bámulnék kifelé az ablakon, nézném a szemben levő ház ablakait, és összeszorítanám a számát? Egy kukkot sem mondok ezeknek! Rohadjanak meg! – Izzadni kezdett a hónalja.

– Nos?! – csattant föl az őrnagy szigorúan.

A főhadnagy még mindig barátian és biztatón mosolygott.

Nem tudta, mennyi idő telhetett el a kérdés elhangzása óta, de már tényleg hosszú volt a csönd. Nagyon hosszú és kínos.

– Nos?!

– Pontosán nem emlékszem – lám, mégis megszólalt... – Úgy értem, előtte már iszogattunk, és amikor a Szőlőfürtbe lementünk, már volt bennem valamennyi ital, úgyhogy nemigen emlékszem, ki mit mondott...

– Ej-ej! – csóválta a fejét az őrnagy, és ő is kinézett az ablakon. Most már ketten bámultak kifelé, csak a főhadnagy mosolygott továbbra is biztatóan.

– Ugyan – vette át a szót most a fiatal tiszt –, nem voltál te részeg, nem szoktál te annyit inni, hogy ne tudd, ki, mit mondott. Próbálj csak emlékezni.

Riadtan gondolt vissza arra az estére, és csakugyan próbálta a maga számára fölidézni, kik is ültek ott akkor a pinceborozó asztalánál. Szinte könnyebbséget érzett, hogy valóban nem emlékezett mindenkire. Hiszen sokszor és olykor cserélődő társasággal ültek be egy-egy olcsóbb kisvendéglőbe, borozóba, és ilyenkor mindig, óhatatlanul előkerült a politika. Létezhet, hogy három-négy-öt történelem szakos hallgató órakon át beszélget, és szóba sem kerül a politika? Egy kancsó bor után ne esnék szó a múltból, a jelenről, a nemzet sorsáról, a trianoni határokról?

Már nagyon száraz volt a torka. Istenem, milyen jólesne most egy pohár abból a vörösborból, amit a Szőlőfürdőben akkor megittak!

– Nos?! – ismét az őrnagy hangja csattant.

Két gondolat váltogatta egymást vadul az agyában: nem szólni, meg hogy ezek úgyis mindent tudnak. Most válik el minden, most némának maradni, miközben ezek úgyis egészen pontosan tudják, ki volt ott, és ki mit mondott. Istenem, a második kancsó bor után valaki azt mondta, hogy igenis van szociálfasizmus, és hogy a szélsőjobb és a szélsőbal valahol összeér... Meg hogy teljesen mindegy, az embereket milyen ideológia alapján mészárolják le, faji hovatartozásuk miatt vagy osztályszempont szerint. Auschwitz vagy Szibéria... Meg hogy Kárpátalján nincs magyar család, akinek egy férfi tagját ne hurcolták volna el Sztálin idején... No, és valaki még 1956 harcait is szóba hozta. Arról beszélt – csaknem olyan beleéléssel, mintha maga is ott lett volna –, hogy a háztartási boltból hordószám borogatták az úttestre a folyós kenőszappant, amitől a ruszki tankok irányíthatatlanná váltak... Persze, ezek nyilván erről is tudnak. Mint mindenről.

Nézte a szemben levő ház üres ablakszemeit, és monotonul ismételte: ezek úgyis mindent tudnak. De ha mindent tudnak, mire kellek én?

– Nos?! – sürgette a választ az őrnagy. A főhadnagy mosolya sem volt már olyan biztató, inkább kötelességszerű, tehát kicsit bárgyú. Aztán ez a mosoly is lekonyult, és most ő vette át a szót az őrnagytól. Azt kérdezte:

– Van barátnőd, ugye?

– Van.

– Ugye tudod, hogy még neki sem mondhatod el, hogy találkoztál velünk. Meg hogy miről volt szó. Tiszta?

– Igen.

– No – vette vissza a szót az őrnagy –, kik voltak a Szőlőfürdőben?

Ezek nem szállnak le a Szőlőfürdőről! Ezek mindent tudnak. Szárazat nyelt és mondott két nevet, az egyik ott sem volt, a másik meg párttag volt. Az elsőre nem tudnak rábizonyítani semmit, ha arra kerül a sor, a másik meg talán védett.

– Csak hárman voltak? – csodálkozott az őrnagy.

– A többiekre nem emlékszem.

Az őrnagy még mondott két nevet. – Ők nem voltak ott véletlenül?

– Lehet, nem emlékszem. Mondom, aznap már ittam... Nem emlékszem mindegyikre.

– Arra csak emlékszik, hogy valaki azt mondta, hogy a szocializmus elpuskázott lehetőség az emberibb társadalomért folyó évezredes küzdelemben. Vagy, hogy inkább kitérő, holtvágány az emberiség történetében. Talán éppen maga mondta?!

– Lehet, hogy én mondtam – kapott az alkalmon, hogy ne kelljen neveket mondania.

– Lehet vagy biztos?

– Biztosan én mondtam.

Teljesen kiszáradt a szája.

– Rágyújthatok? – kérdezte a beálló csöndben.

– Hogyne, gyűjts rá – készségeskedett a pelyhedző bajuszú főhadnagy. Mindjárt elő is húzott egy csomag cigarettát és felé kínálta.

Ezek szerint a fiatalabb a cigarettával kínáló, a másik a verőember... Remegő kézzel gyújtott rá. Mélyen, jólesően szívta le a füstöt. Megdörzsölte a szemét, mintha a füst csipné. Krákogott. Ránézett a fiatal főhadnagra, az ő ábrázata még elviselhetőbb volt, mint a kopasz őrnagyé. Ez a kopasz tíz éve még biztosan verte az embereket... – morfondírozott, és levette tekintetét az őrnagyról, újra az ablakon bámult kifelé.

A fiatalabb ismét derűsen mosolygott, időközben arcára visszatért a biztató bizalom.

– No – csattant föl megint az őrnagy –, kinek van a tanulócsoportban még ilyen extrém véleménye? Mármint a szocializmusról.

Megakadt a torkán a füst. Köhögött, húzta az időt. Közben szinte belekapaszkodott a cigarettába.

Erre nem lehet válaszolni, ez már besúgás!

Nézett kifelé a piszkos üvegen. A szemben lévő ház ablakai változatlanul vakon néztek vissza rá. Kerülte a két nyomozó tekintetét. Mélyeket szívott a cigarettából. Ez nem jó, így túl gyorsan leég, és most nagyon kell ez a cigi – gondolta. Nézte-nézte az ablakokat, és elhatározta: egyetlen nevet sem fog mondani.

– No?! – az őrnagy hangja most nem fölcsattanó volt, inkább ő is biztatóra vette a hangot. – Nem kell sietni. Adunk időt a gondolkodásra. Tudja mit? Egy hét múlva találkozik a főhadnagy elvtárrsal, addig biztosan eszébe jut, ki is mondta, hogy a szocializmus zsákutca. Vagy – hirtelen hangsúlyt váltott – például eszébe jut, kik járnak amatőr filmes klubba. Mert, ugye, járnak néhányan?

Aha, persze, ezek a filmesekről is tudnak! Tudják, hogy H. és K. komolyan filmeznek, díjat is nyertek valami amatőr filmes fesztiválon. De miért bűn a filmezés?

– Tehát – mosolygott a főhadnagy –, mához egy hétre találkozunk, mondjuk, délután ötkor, akkor úgyszincs órád, ha jól tudom. – És egy elegáns söröző nevét mondta. – Ugye jól tudom, akkor nem lesz órád?

– Nem lesz.

– Rendben van – mondta az őrnagy, és a hangsúlyából érezni lehetett, részéről véget ért a beszélgetés. Tehát elmehet.

Az agya, mint valami kicsorbult, csattogó fogaskerék zakatolt. Nyikorgott a gondolat, miközben elszánássá vált: úgysem megyek el, úgysem megyek el, ha

agyonütnek, se megyek el a sörözőbe. A fülében dörömbölt a vére, nyelte a füstöt. Sajnos ez már az utolsó slukk volt.

Mindent egy lapra föltéve szólalt meg: – Nézzék..., ha valami fölforgató vagy valami államellenes dolog a tudomásomra jut, azt kötelességem jelenteni, mint állampolgárnak, ugye. De hogy én elmenjek külön találkozni a sörözőbe..., nem hiszem, hogy ez állampolgári kötelesség lenne... – Maga is csodálkozott, hogy viszonylag összefüggően, nyelvbtlás nélkül, csak némi köhögéssel zavartan végig tudta mondani a gondolatot. Nagy csönd volt.

– Ha valami a tudomásomra jut, azt úgylis köteles vagyok jelenteni. Nem? – ismételte önmagát. Most már kissé remegett a hangja, úgylis elhallgatott. Nem akarta, hogy ijedtnék lássák. Ámbár ezek ezt is tudják, úgylis tudják. Tudják, hogy ijedt, hogy zavart. Láttak ezek már ilyet, mint én vagyok, százat.

– Ez így van – mondta a főhadnagy. – De ez nem elég. Ugyanis a bajt jobb megelőzni, mint utólag tudomást szerezni róla, és akkor próbálni orvosolni. Meg aztán, akikről szó van, azoknak is jobb, ha még menet közben leállnak, mint akkor, amikor már késő lenne. Az ő érdekük is, hogy mi mindenről időben informálódjunk. Amikor még megelőzhető a nagyobb baj. Tiszta? Úgylis egy hét múlva, délután ötkor várlak a sörözőben.

Csak dünyögött. Most már menekülésvágyat érzett. Ha le is lőnek, csak ki innen! Valami köszönésfélét mormogott, fölállt a székről, elnyomta a körmére égett csikket. – Fene egye meg, ezek látták, hogy remeg a kezem.

– Várjon csak! – szólt utána az őrnagy. – Ugye nem felejtette el, hogy erről a találkozásról nem beszélhet senkivel?! Még a barátnőjének sem mondhatja el.

Maga sem tudta, hogyan nem esett le a lépcsőn, amikor a harmadik emeletről elindult lefelé, a nagykapuhoz. Kettesével vette a lépcsőfokokat, minél gyorsabban ki akart érni az Április 4-e sugárútra. Úgy érezte, légszomja van, azonnal friss levegőre kell mennie. Mint a víz felszínére bukkanó fuldokló, úgy kapkodta a levegőt a főiskola sötétbarna kapuja előtt. A májusi napfényben káprázott a szeme, megdörzsölte. Elnézett a túloldali diákbisztró felé, látta, ahogy a „tanszék” ajtaján ketten épp kijönnek. Ismerte őket. De most nem akart találkozni velük. Elfordult a Hősök kapuja felé. Itt kell majd délután találkoznia szerelmével, a társával, jövődő feleségével, akinek nem mondhatja el, mi történt vele ezen a délelőttön.

*

Már messziről látta a lányt, ahogy kék trapéznapadrágban lépdel a tér felől, átjön az úttesten, elhalad a Hősök kapuja boltíve alatt. Odalép hozzá, megcsókolja és megkérdi:

– Hogy telt a napod? Történt valami érdekes?

– Nem, semmi – mondta, és fölnézett a Hősök kapujára. Hirtelen eszébe jutott, hogy a szürke, rücskös vakolat állítólag Aba-Novák Vilmos freskóit takarja el.